

IX. Fraknói Nyári Akadémia. 2023. Augusztus 3-5. Kalocsa

Császka György kalocsai érsek elfeledett műgyűjteménye

Lakatos Adél, Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár

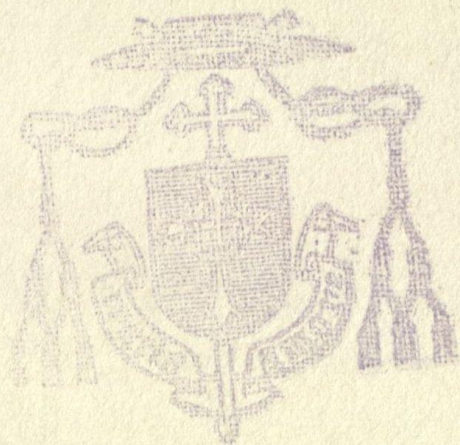

CS

CS

23.

Császka György
halotti orszék

Szent Ulrik püspök. 1700 körül

Császka György életútja

- 1826-ban született Nyitraszerdahelyen.
- Apja: Császtka Jakab építőmester. Anyja: a nemesi származású Krchenyák Franciska.
- Tanulmányok: Nyitrai és tatai piarista gimnázium, esztergomi bencés főgimnázium, pozsonyi Emericanum. 1844-től a nagyszombati érseki líceumban filozófiát tanult. 1846-tól a bécsi Pazmaneum növendéke lett.
- 1850-ben Galgócon szentelte pappá Scitovszky János hercegprímás.
- Rövid ideig a nagyszombati érseki líceum matematika tanára és a konviktus prefektusa lett.

A nyitraszerdahelyi szülői ház

Nyitra látképe a püspöki központ épületeinek otthon adó várral

Szepeshely, a szepesi püspökség központja

- 1853-tól a nagyszombati helynöki irodában dolgozott. 1856-tól az esztergomi érseki iroda irodaigazgatója lett.
- 1870-ben esztergomi káptalan mesterkanonoka lett.
- 1874-ben szepesi püspöki kinevezést kapott
- 1891-ben kalocsai érsekké nevezték ki

A szepeshelyi Szent Márton székesegyház

A Császka-gyűjtemény története

- Története két fő korszakra tagolható: szepesi és kalocsai időszak
- Gyarapodás forrásai: műkereskedelem hagyományos csatornái, a középkori emlékekben gazdag szepesi egyházmegye
- A templomfelújítások révén Szepeshelyre begyűjtött műtárgyakat a püspöki palota és a székesegyház raktáraiban ill. a magtár épületeiben helyezték el.

Püspöki palota, Szepeshely

- „Tegnapelőtt olvastam, hogy Császka kalocsai érsek hátrahagyott ingóságait el fogják árverezni. A Szepességben sok helyütt informáltak arról, hogy az elhunyt ottani püspök korában, papjaitól sok régiséget kapott ajándékba, melyek egy részét magával vitte Kalocsára. Azt hiszem, érdemes volna a dolgokat a Szepesvármegyében majdan alakítandó múzeum számára megmenteni.”

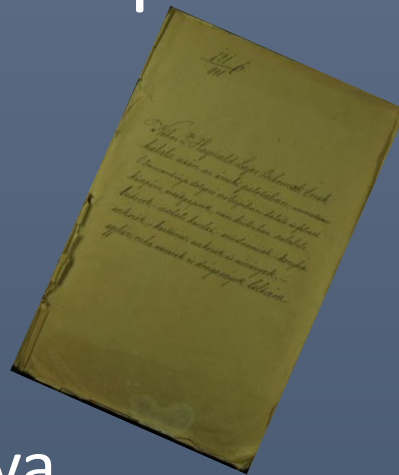
Divald Kornél levele Koronghi Lippich Elek miniszteri osztálytanácsoshoz. 1904. november 11.

Divald Kornél szepeshelyi fotója

A Császka-gyűjtemény felépítése

- Gyűjteményi egységei: Képtár, Ötvösgyűjtemény, Régiségek Tára, Éremtár, Textiltár, Könyv- és oklevélgyűjtemény
- A képtár szepesi korszakát leszámítva leltárak nem maradtak fenn. A Császka-gyűjtemény rekonstrukciójában segítenek a különféle források: sajtóhíradások, Császka pénztárnaplói, levéltári dokumentumok, Löfkovits Artúr debreceni ékszerész gyűjteményének iratai és naplója

Löfkovits Artúr

Erdélyi Mór fotósorozatának egyik felvétele: a kalocsai érseki palota díszterme

Erdélyi cs. és kir. udv. fényképész.

Budapest, Városliget u. 2. sz. a. Kassuth Lajos a. sarkán.

Erdélyi Mór fotósorozatának egyik felvétele: a nyári lakosztályhoz tartozó szalon

Erdélyi és kir. ud. fényképez.

Budapest, Vörösmarty u. 2. sz. a. Kossuth Lapja in sarkban

Erdélyi Mór fotósorozatának egyik felvétele: a kalocsai érseki palota ún. királyszobája

A Képtár

- Egyedül ennek van leltára, az ún. Szepesi-jegyzék
- Két fő csoportra tagolódott: az ún. régi képtári anyagra, melyhez 15-17. századi művek tartoztak. Az „új” képtári rész pedig kortárs képeket foglalt magába. Metszetek és szobrok is a Képtár részét képezték.
- Tematika: a vallásos tárgyú, magánáhítatot szolgáló darabok, portrék (főleg egyházi személyek), tájképek, csendéletek, állatképek.
- Másolatok: a kor szokása szerint reprodukciók készültek kedvelt festményekről. Ilyenekkel is találkozhatunk a Császkai-képtárban. Pl. Balló Edével másolatot készíttetett a firenzei Santa Maria Maddalena dei Pazzi kolostorának Perugino festette triptichonjáról.
- Nagyságára vonatkozóan óvatos becsléseket tehetünk: mintegy 260 darabot foglalt magába. A szepesi korszakban a régi képtárhoz kb. 22 táblakép tartozott. A kalocsai korszakban további 60 művel gyarapodott a Képtár. Ebből 12 a régi képtári részhez sorolható. A többi kortárs alkotás volt, mint pl. Mednyánszky László, Telepy Károly, Szoldatits Ferenc, Strobl Zsófia, Angyalffy Erzsébet alkotásai vagy Császkai „udvari” festőinek, Hanula Józsefnek és Felice Dabertonak a művei.

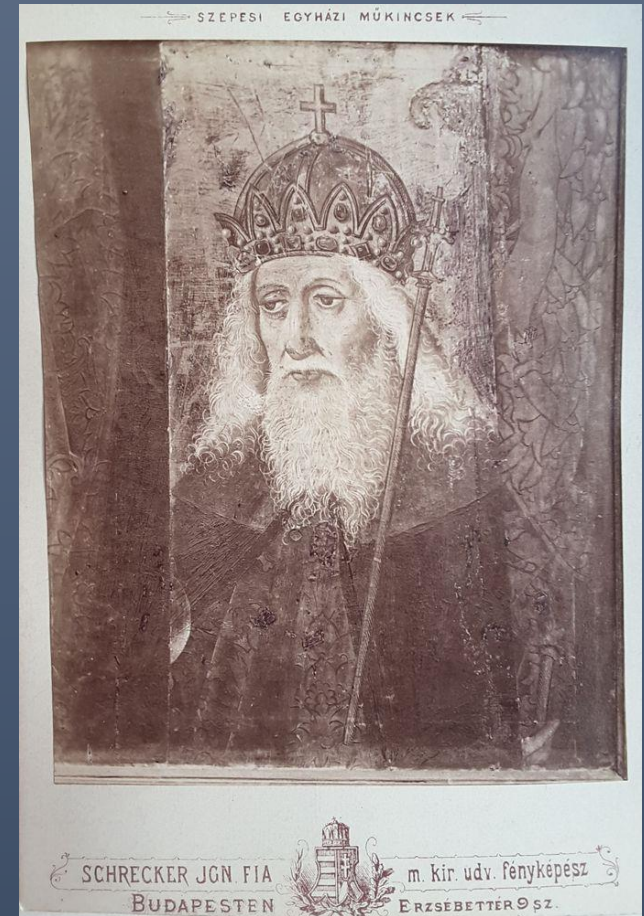
A Löfkovits-
gyűjtemény a
debreceni Városi
Múzeum
kiállításán, 1905-
ben

*„Ezen festmények legnagyobb része néhai Császka György
kalocsai érsek képtárából való”*

Szepesi korszakban beszerzett darabok

Piéta. 15. sz. vége-16. sz. eleje.
Lőcsei Miklós (?). A Szepesi-
jegyzékben *Fájdalmas Szűz Mária
Jézus holttestét kezében tartja*
címmel szerepelt.

Szent István király. A szepeshelyi
Szent Márton székesegyház Szent
királyok oltárához tartozott.
Jelenleg is a templomban őrzik.

- *Szent Júdás Tádé apostol vértanúsága*
- Winkler Epitáfium mestere, 1480-as évek.
- Szepesi korszakában jutott hozzá Császka György. Akkor tévesen attribúálták: Michael Wolgemuth szerepel a Szepesi-jegyzékben készítőjeként, ahol *Ifjabb Szent Jakab apostol vértanúsága* címmel szerepelt.
- Jelenleg a budapesti Szépművészeti Múzeumban őrzik. 1905-ben a gyűjtemény árverésekor vásárolta meg annak jogelődje, az Országos Képtár.

A kalocsai korszak unikális darabja

- Juan de Flandes: Keresztelő Szent János oltár. 1496-1499.
- Kasztíliai Burgos közelében álló, korábban karthauzi Miraflores kolostor egykori oltára.
- Császka György a pirossal keretezett *Ecce Agnus Dei* című képét vásárolta meg.
- 1905-ben, a hagyatéki árverésen Löffkovits Artúr vásárolta meg.
- 1948-ban lánya, Löfkovits Józsa visszakereste a Déri Múzeumban letétként őrzött képet.

Juan de Flandes: Ecce
Agnus Dei.
Szépművészeti Múzeum
Fotótára.

Az ötvösgyűjtemény

- Leltárai nem ismertek.
- Liturgikus rendeltetésű darabokat foglalt magába. Köztük voltak Császka György megrendelésére készültek, vagy a szepesi egyházmegyéből begyűjtött műkincsek.
- Az 1876. évi és az 1884. évi történeti ötvösmű kiállítás jó alkalmat jelentett a szepesi, középkori egyházművészeti emlékek összegyűjtésére. A kölcsönzött darabok egy része később is Szepeshelyen maradt.

Durguth József esztergomi kanonok gyűrűje. Szepeshely.

Toporci és maldúri liturgikus tárgyak

- „A mi a követelt műkincseket illeti, ezek a visszazárt levélből következőleg is az akkori püspök urnak [ti. Császka Györgynek] magángyűjteményébe adattak át. Azok ugyanis sem a püspökség, sem a káptalan leltárában nem szerepelnek s legfeljebb nevezett püspökelődöm hagyatékából volnának visszakövetelendők. A püspökség kápolnájában csak a malduri cziborium s egy régebbi szentségtartó van elhelyezve. Erre nézve nincs kizárva, hogy a toporci templom tulajdona lehetett”.

Párvy Sándor szepesi püspök 1908-ban íródott válasza a toporci hívek számára

A kalocsai korszak jelentős műtárgyvásárlása

Szent István herma. Bachruch
Károly, 1893-1896.

Régiségek Tára

- Iparművészeti jellegű darabok, régészeti leletek és természettudományos ritkaságok tartoztak ide. Leltárai nem ismertek.
- *„Az I. emeleti folyosón [ti. a kalocsai érseki palotában] 10 szekrényben a kövületek és bronz korszaki leletek gyűjteménye van kiállítva”. Építészeti Szemle. 1893.*
- 1885-ben a Szepesvármegyei Történelmi Társulat lőcsei, első gyűléséhez kapcsolódóan kiállítást rendeztek, ahol a Császka-gyűjtemény bronzkori tárgyait, népvándorláskori sarkantyúját, kardját is bemutatták.
- A Régiségek Tárához tartozó darabok nagyrészt Löfkovits Artúr vásárolta meg.
- *„Mikor a Császka-féle árverésen ezt a kristálykeresztet vásároltam, vettem több értékes szentképet, több jó tájképet és egy XVII. századbeli kis szárnyas oltárt. Az oltár kívül sima mahagóni fa volt, 1 méter magas, kulccsal nyitható. A középső kép cizellált nyitható érc kerettel, alul fiókocskával. Ismeretlen hollandi festő remeke volt a három kép. Maga az oltár nehezen volt ide-oda szállítható, s így én az érdeklődőknek csak a fényképét mutathattam meg. Nem is sikerült az oltárt még bekerülési áron sem eladnom, s végül is egy Andrássy-úti antikváriumnak adtam, veszteséggel el”* Löfkovits Artúr naplófeljegyzése. 1905.

gyűjteményeiről. Mindezeket
felülmúlta értékben és érde-
keségben a m. Czizka György
kalocsai érsephagyatékaiból
általán megvásárolt válogatás.
Gyűjtemény, amelyben: liluvé-
ális, kőbeírt állatmódosítások,
csontok, fagyviasz, maradványok
(p.p.) kőművek (balasoni kő-
kőhormár), csigák, Afrikában
lejtett régészeti állatok csontjai,
öskori és későbbi csodákú bronz
és vasfegyverek, germaimok, exo-
tikus népek hangszerei stb.
láthatók. Gyűjtemény magá-
runkhoz tartozó áll. - Magyar -

Löfkovits Arthur nr. 100-évi ajándék
 1 db. Császka György Malocai érem Nagyalérből.
 2. övegreköttyű: öveglapokra prűvel növénygyűjtő
 " " " nagy fehér riga, 5 kisebb színes riga
 " " " 10 db. kisebb-nagyobb " "
 " " " 1 db. nagy fehér riga 2. kisebb " "
 " " " 2 db. megkövesedett riga
 " " " 35 db. kisebb-nagyobb "
 " " " 2 db. ásvány és kővületek
 " " " megkövesedett mammoth tej és lábszár
 " " " 10 db. más kővületek és ásvány
 " " " 1 db. négyzet állat - a Zamboni mellett nagy
 afrikai tigris fej; 100 db. alio állatokra
 1. világos nemzetség, 2. sötét, különféle csontok
 és növények.
 " " " 1 vas kabala, 1 bronz csupa, 1 bronz fém
 1 bronz dárda, 3 db. bronz balta, 2 vas kard
 1 vas mappan, 1 bronz kővületek, 2 bronz gyűrű
 1 megkövesedett féműt.

A debreceni Városi Múzeum 1911-ig vezetett leltárkönyvének a Löfkovits-gyűjteményre
 vonatkozó bejegyzése. Déri Múzeum Archívuma.

NK'UEBZI

MU NDJIRA IA KUPURUMUKA

PENO

BZAKUPEMBA BZADIDISSA BZA UANTU AKRISTAO,
KUTI AFIKE KUDZURU KU NA MURUNGU.

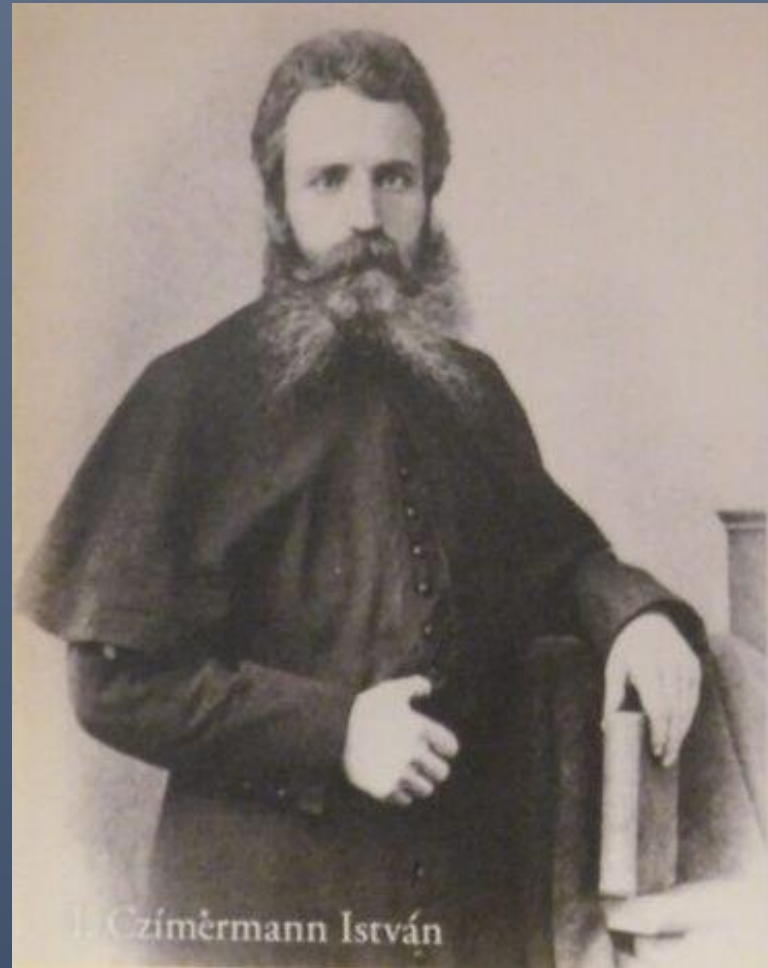
IDAKONDZEDUA

NA

P. ESTEVAO CZIMERMAN

CHUARO CHA KUKONKANA KUA JESU.

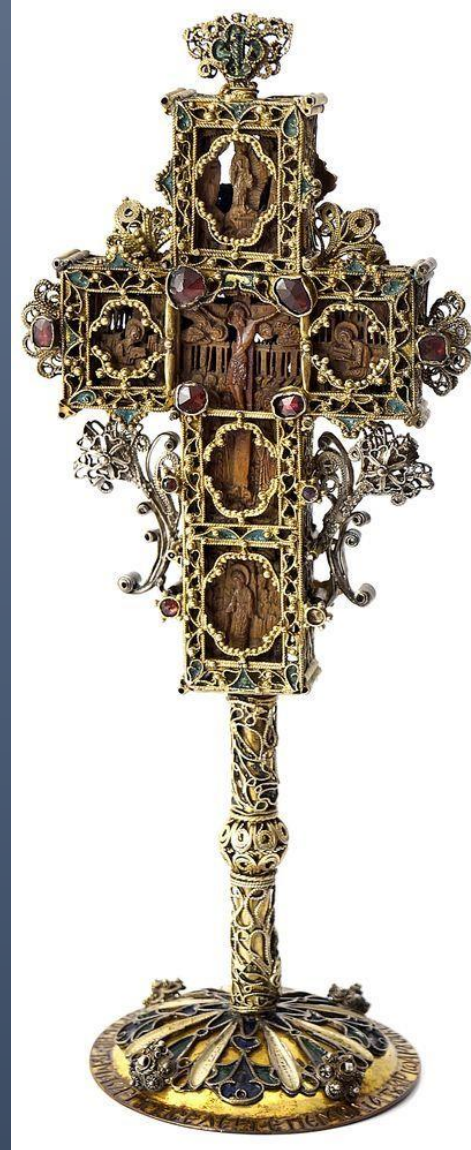
NA KUGONEKA KUA AKURU A-MU

P. Czimmermann István

Legmélyebb tisztelettem. és hálaim jeléül fel-
ajánlja ezen Könyvet
Budapest 890 Jan. hó 3^{án}
P. Czimmermann István
Apost. Néger hitközlő

Gyöngyházberakásos
feszület. Szepeshely,
17. század.

Athoszi
kereszt. 1743.
Veszprémi
Egyházmegyei
Gyűjtemény.

- A Régiségek Tárnak része volt egy feszület-gyűjtemény is.

Textiltár

- *„Jóval régibb, de már szintén a XV. századból való miseruhákkal a szepeshelyi püspöki kápolna ruhatárában találkozunk. Ezeket Császka György püspöksége idejében az egyházmegye különböző templomaiból küldték be ide” Divald. Szepesvármegye művészeti emlékei.*
- A Szepeshelyre küldött darabok közül néhány szerepelt az 1876. évi kiállításon. Az itt bemutatott miseruhák közül néhányat 1917-ben a Magyar Nemzeti Múzeum vásárolt meg. Szepeshelyről több kazula is a lőcsei Szepesi Múzeumba került.
- *A liturgikus textileken kívül különféle csipkéket és hímzéseket foglalt magába a gyűjtemény. A Magyar Ipar 1881-ben beszámolt a késmárki vászonkiállításról és lenvásárról. Itt Császka György brabanti csipkéi és hímzései is ki voltak állítva.*
- Az egyetlen olyan gyűjteményi rész, ahol leltározó munka nyomait fedezhetjük fel. Az 1896. évi millenniumi kiállításra készülve Czobor Béla leltározta a liturgikus viseleteket.

A Magyar Nemzeti Múzeumba került leibici kazula

A Magyar Nemzeti Múzeumba került leibici kazula

A Magyar Nemzeti Múzeumba került felső-lapsi kazula

A lőcsei Szepesi Múzeumba került krígi kazula

Éremtár

- Leltára nem ismert. A Császka-hagyaték 1905. évi árverésekor Daróczy Zoltán paksi földbirtokos vásárolta meg a 2000 darabból álló éremtárat. 1918-ban Daróczy eladta gyűjteményét Walla bécsi régiségkereskedőnek.
- Ehhez tartozott Kárpáti András professzor 372 darabból álló gyűjteménye, mely 126 római és 246 vegyes érmet tartalmazott. A” *legnagyobb részt Duna-Földváron szereztem, de vannak köztök Győrben, Tapolczán, Szolnokon és Felsőbányán (a mely helyeken összesen 19 évig tanítóskodtam) találtak is”- írta Kárpáti András 1875-ben.*
- Császka pénztárnaplójában érmek vásárlásáról is írt. Pl. 1889-ben 12 db aranyérmet vásárolt.
- Az Éremtár néhány érdekes darabját a Numizmatikai Közlöny is méltatta, mint pl. Bocskai István 1606-ban vert tízaranyos pénzét, olasz városi tallért, Mátyás, Zsigmond és Ulászló aranyainak 25-féle változatát, II. Rákóczi Ferenc korából származó pénzeit.

Polyó- szám	T á r g y	Darab	Jegyzet
	<u>Kártya okmányok.</u>		
1.	Kártya 1316-ból. A szepesi kapitány kiadványa Podolin város privilegiumairól. Függetlenséggel.		
2.	Kártya 1459-ből. Privilegiumok, amelyekben Lengyel király megadta Podolin város kiváltságait, amelyeket 1292-ben Venczel cseh királytól kapott.		
3.	Kártya 1409-ből. Hágmona magyar király privilegiumai a Podolin városának megengedett városokról. Pecset levett róla.		
4.	Kártya 1394-ből. A szepesi kapitány kiadványa - Két podolini polgár peres ügyében bizonyítja, hogy Kucma Tócsa adósságát kifizette. Pecset is megvan. A kártya egyébként megadva.		
5.	Kártya 1391-ből. Cnel Miklós és családjának privilegiumai Podolinban adóiról. Szepesi kapitány kiadványa, pecset levett róla.		
6.	Kártya 1435. Kazimierz lengyel király szabadságlevele Podolin város részére - Pecset hiányzik		

Könyv- és oklevélgyűjtemény

- Több ritkaság, pl. ősnymtatványok tartoztak ide
- 13 darab, Szepességgel kapcsolatos oklevelet sorolt fel a Császka-inventarium. Ebből 6 jelenleg is a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltárban található.

Köszönöm a figyelmet!

